

Saksbehandler: Hans Arne Akerø

Referanser: KR 24/10, KR 43/10, BM 18/10

Saksdokumenter:

Dok.dato	Tittel	
KM 06.1.1/10	dåpsliturgi i hovedgudstjenesten til KM 2010.doc	
KM 06.1.2/10	dåpsliturg i hovudgudsteneste NN til KM 2010.doc	
KM 06.1.3/10	Forslag til dåpsliturgi 2008 (http://www.kirken.no/?event=doLink&famID=62430)	

Gudstjenestereformen - dåpsliturgi

Sammendrag

Det fremlagte forslaget til ny dåpsliturgi i hovedgudstjenesten bygger på det fremlagte "Forslag 2008" til dåpsliturgi og på den brede høringen som fant sted høsten 2009 om dette. Kirkerådet behandlet et revidert forslag til dåpsliturgi på sitt møte i mai 2010 og oversendte deretter sitt vedtak til Bispemøtet i juni 2010 til læremessig uttalelse. Bispemøtet innarbeidet en rekke endringer i denne liturgien, som ble drøftet på Kirkerådets møte i september 2010. Vedtaket fra dette møtet legges med dette fram for Kirkemøtet 2010 til behandling.

Forslag til vedtak

Kirkerådet anbefaler Kirkemøtet å fatte følgende vedtak:

1. Kirkemøtet har foretatt en førstegangs behandling av forslag til dåpsliturgi i hovedgudstjenesten.
2. Saken oversendes Kirkerådet sammen med avstemningsresultatene for videre bearbeiding og saksgang i henhold til saksbehandlingsregler for liturgisaker.
3. Kirkemøtet ber om å få saken tilbake til endelig vedtak i 2011.

Saksorientering

Noen fakta

Dåpsliturgien er en liturgi som svært mange mennesker møter:

Ca 42.000 blir selv døpt i Den norske kirke i løpet av et år.

Dåpsfølget består ofte av både familie, venner foruten fadderne, og kan mange steder utgjøre mellom 10- 20 personer. Det er årlig godt *over 80 000 dåpsforeldre* og *ca 160 000 faddere* som i forkant av dåp får utdelt brosjyre om dåp hvor dåpsliturgien inngår.

Vi regner med at det hvert år kommer *ca en halv million mennesker* for å være til stede som nære pårørende ved en dåpshandling. Det vil si at dåpsfølget utgjør ca 10 % av alle gudstjenestedeltakere søn- og helligdag. Det er rapporter som tyder på at dåpsfølgene i løpet av de senere årene har blitt noe større.

Det er nesten 70 000 gudstjenester i alt i Den norske kirkes menigheter, derav vel 50 000 på søn- og helligdag. Ca 6.3 millioner er til stede på disse gudstjenestene i alt, derav ca 5 millioner på søn-og helligdag.

Til saksbehandlingen

Hoveddokumentet i denne saken er det vedlagte, reviderte forslaget til ny *Ordning for dåp i hovedgudstjenesten*.

Også dokumentet *Alminnelige bestemmelser om dåp* belyser saken.

For å få et bilde av de endringer som gjennom høring og flere behandlinger er gjort av det opprinnelige *Forslaget av 2008*, kan det være nyttig å ha tilgang til dette dokumentet (Dåpsliturgi og høringsdokument. Saksutredning. Forslag til Dåpsliturgi for Den norske kirke – 2008. Eide Forlag). Også gjeldende dåpsliturgi fra 1978 bør en ha tilgjengelig (Gudstjenestebok for Den norske kirke, Del II,s. 16 – 22).

Det legges *ikke* fram et eget forslag til ny *Ordning for dåpsgudstjeneste* for Kirkemøtet 2010. En slik ordning vil bygge både på *Ordning for dåp i hovedgudstjenesten* og på *Ordning for hovedgudstjenesten*, og vil først bli lagt fram for Kirkemøtet i 2011.

1. Saksfremstillingens inndeling

Her gis en innholdsfortegnelse over hoveddelene av denne saksfremstilling.

2. *Endringer sett i forhold til gjeldende dåpsliturgi fra 1978 (s. 4)*

3. *Dåpen i bekjennelsesskriftene og i Limadokumentet (BEM) (s. 5)*

Her gjengis ord om dåpen i vår kirkes bekjennelsesskrifter og i det økumenisk viktige Limadokumentet fra 1982, også omtalt som BEM-dokumentet (*Baptism, Eucharist and Ministry*).

4. *Forslaget 2008 (s. 8)*

Her presenteres bakgrunnen for, og ideene i Forslaget 2008.

5. *Høringen til Forslaget 2008 (s. 9)*

Her presenteres hva som fikk støtte i høringen, og hva som fikk kritikk.

6. *Kirkerådets forslag til dåpsliturgi av mai 2010 (s. 18)*

Her oppsummeres de hovedendringer av Forslaget 2008 som Kirkerådet gjorde på sitt møte i mai 2010, et forslag som ble oversendt til Bispemøtet i juni 2010 for læremessig uttalelse.

7. *Bispemøtets behandling i juni – og Kirkerådets behandling høsten 2010 (s. 18)*

Her blir det kortfattet redegjort for Bispemøtets behandling av Kirkerådets liturgitekst av mai 2010, og for Kirkerådets etterfølgende behandling i september 2010.

8. *Dåpsliturgien – ledd for ledd (s. 19)*

Her presenteres den fremlagte dåpsliturgien ledd for ledd. Særlig drøftes de endringer Bispemøtet i juni 2010 gjorde av Kirkerådets forslag fra mai 2010, og de endringer Kirkerådet gjorde i september 2010 og som er lagt fram for Kirkemøtet 2010.

9. *Økonomiske og administrative konsekvenser (s. 28)*

2. Endringer sett i forhold til gjeldende dåpsliturgi fra 1978

Hva er de konkrete endringene i det fremlagte forslaget i forhold til *gjeldende dåpsliturgi* av 1978? Kort sagt kan de mest konkrete og i øyenfallende endringene være:

1. Skapelsesteologien kommer tydeligere til uttrykk i forslaget til dåpsliturgi.

2. I dåpsliturgiens innledningsdel, kalt *Mottakelse til dåp*, er det gitt mulighet til å be en takkebønn for livet og for dem som skal døpes.

3. Forklaringen om hva dåpen gir er noe utvidet og i hovedsak lagt til dåpens innledningsdel. Den innledes med at ”Gud har gitt oss livet og skapt oss til fellesskap med seg. I dåpen frelser Gud oss fra synd og skyld og forener oss med Jesus Kristus til et nytt liv og innlemmer oss i sin kristne kirke”.
4. Evangeliefortellingen om Jesus og barna er flyttet fram til mottakelsesdelen.
5. Dåpsliturgien er blitt en felles ordning for dåp av (sped-)barn, større barn, unge og voksne.
6. Det foreligger tre alternative bønner ved døpefonten.
7. Ordningen med dåpslys er tatt inn i ordningen, samt bibelordet om Jesus som verdens lys (Joh 8,12).
8. Det er gitt mulighet til å presentere dåpsbarna/dåpskandidatene umiddelbart etter dåpen med ordene ”Dette er *NN*, som er døpt inn i Kristi kirke og vår menighet.”
9. Motivet *Livet i dåpen* er blitt fremhevet gjennom en oppfordring til alle om å ”stå sammen i vitnesbyrd og tjeneste, inntil dagen kommer da alt det skapte skal bli forløst ved vår frelser, Jesus Kristus.”
10. Ordene om dåpens forpliktelse til foreldre og faddere er flyttet til etter selve dåpshandlingen og innledes med at de skal ”vise omsorg for” den dømte.

3. Dåpen i bekjennesskriftene og i Limadokumentet (BEM)

A) I Den nikenske trosbekjennelse henvises det til dåpen på følgende måte:

*Vi tror på én hellig, allmenn og apostolisk kirke.
Vi bekjenner én dåp til syndenes forlatelse
og venter de dødes oppstandelse
og et liv i den kommende verden. Amen*

B) I Den augsburgske konfesjon (*Augustana*) omtales dåpen særskilt i artikkel IX. Til denne artikkelen svarte de romersk-katolske teologene at dette var man enige om:

Om dåpen lærer de at den er nødvendig til frelse – at Guds nåde tilbys ved dåpen – og at man skal dømpe barna, for at de ved dåpen skal bli brakt til Gud og tatt inn i hans nåde.

C) I Den lille katekismen, fjerde del, omtales dåpen slik:

Hva er dåpen?

Dåpen er ikke bare vann, men vann som Gud har befalt oss å bruke sammen med Guds ord.

Hva er så det for et Guds ord?

Det som vår Herre Kristus sier: Gå ut og gjør alle folkeslag til disipler, idet dere døper dem til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn og lærer dem å holde alt det jeg har befalt dere. (Matt 28,19-20)

Hva får vi i dåpen?

Den gir forlatelse for syndene, frelser fra døden og djevelen og gir evig salighet til alle som tror det som Guds ord og løfte sier.

Hva er det for Guds ord og løfte?

Det som vår Herre Kristus sier: Den som tror og blir døpt, skal bli frelst; men den som ikke tror, skal bli fordømt. (Mark 16,16)

Hvordan kan vann gjøre så store ting?

Det er ikke vannet som gjør det, men Guds ord som er sammen med vannet, og troen som stoler på dette ordet. For uten Guds ord er vannet bare vann og ingen dåp. Men med Guds ord er det vann som gir nåde og liv, et "bad som gjenföder ved Den Hellige Ånd". Paulus sier det slik til Titus:

Gud frelste oss, ikke på grunn av våre rettferdige gjerninger, men fordi han er barmhjertig; han frelste oss ved det bad som gjenföder og fornyer ved Den Hellige Ånd, som han så rikelig har utøst over oss ved Jesus Kristus, vår frelser. Slik skulle vi stå rettfredige for Gud ved hans nåde og bli arvinger til det evige liv, som er vårt håp. (Tit 3,5-7)

Hva betyr det å bli døpt med vann?

Det betyr at den gamle Adam i oss skal druknes og dø med alle synder og onde lyster ved at vi daglig angrer og vender oss bort fra vår synd. Og det betyr at hver dag skal et nytt menneske stå opp og leve evig for Gud i rettferd og renhet.

Hvor står det skrevet?

I Romerbrevet sier Paulus:

Vi ble begravet med Kristus da vi ble døpt med denne dåp til døden, for at vi skal leve det nye livet, likesom Kristus ble reist opp fra de døde ved Faderens veldige kraft. (Rom 6,4)

D) Limadokumentet fra *Faith and Order* (Kirkenes verdensråd) *Baptism, Eucharist and Ministry* betegnes ofte som en *milestein* i det økumeniske arbeidet med lærespørsmål. Det ble vedtatt i Lima i Peru i 1982 etter en lang og bred økumenisk prosess som startet allerede i 1927 med Lausanne-konferansen og Edinburgh-konferansen i 1937, men som

fikk sin første form som dokument i 1970, deretter i Accra-dokumentet fra 1974. Limadokumentet har fått en sterk posisjon i det økumeniske arbeidet, og viser hvor mye kirkene sammen kan si om dåpen. Når kirkene utformer en ny dåpsliturgi, er det god grunn til å være oppmerksom på Limadokumentet, som betegnes som et *konvergens-*dokument.

I det følgende siteres de tre første avsnitt i Limadokumentet, samt det avsnitt hvor man uttrykker hva som bør være med i enhver kristen dåpsliturgi:

1. Kristen dåp har sin grunn i den gjerning Jesus fra Nasaret utførte, hans død og hans oppstandelse. Dåpen er innlemmelse i Kristus, vår korsfestede og oppstandne Herre. Den er også inngangen til den nye pakten mellom Gud og hans folk. Dåpen er en gave fra Gud og den utføres i Faderens, Sønnens og Den Hellige Ånds navn. Evangelisten Matteus forteller at da den oppstandne Herre sendte disiplene sine ut i verden, påla han dem å døpe (Matt 28,16-20). Dåp har vært praktisert helt fra den apostoliske kirkes første tid. Det finnes vitnesbyrd om dette i brevlitteraturen i Det nye testamente, i Apostlenes gjerninger og i Kirkefedrenes skrifter. Kirkene fortsetter i dag denne praksisen som en forpliktelse til den Herre som gir av sin nåde til sitt folk.

2. Dåpen er tegnet på det nye livet som gis ved Jesus Kristus. Den forener den dømte med Kristus og med hans folk. Det nye testaments skrifter og Kirkens liturgi uttrykker dåpens betydning gjennom forskjellige bilder som viser rikdommen i Kristus og hans frelsesgaver. Disse bildene henviser noen ganger til vannsymbolikken i Det gamle testamente. Dåp er å få del i Kristi død og oppstandelse (Rom 6,3-5; Kol 2,12); å bli renvasket for synd (1 Kor 6,11); en ny fødsel (Joh 3,5); å få lys fra Kristus (Ef 5,14); å bli ikledd Kristus (Gal 3,27); en fornyelse av Ånden (Tit 3,5); å erfare redningen fra syndefloden (1 Pet 3,20-21); en utfrielse fra trelldom (1 Kor 10,1-2) og en frigjøring inn i en ny menneskehet hvor skillelinjene mellom kjønn, raser og sosiale lag er overskredet (Gal 3,27-28; 1 Kor 12,13). Bildene er forskjellige, men virkeligheten er den samme.

3. Dåp betyr å få del i Jesus Kristi liv, død og oppstandelse. Jesus gikk ned i Jordanelven og lot seg døpe som en solidaritetshandling med syndere, for at all rettferdighet skulle oppfylles (Matt 3,15). Denne dåpen var et skritt på den veien Jesus gikk som den lidende Herrens tjener, en vei som førte ham gjennom lidelse, død og oppstandelse (Mark 10,38-40.45). I dåpen får de kristne del i Kristi frigjørende død hvor deres synder blir begravet, hvor "den gamle Adam" blir korsfestet med Kristus, og hvor syndens makt blir brutt. De som er døpt er dermed ikke lenger slaver under synden, men fri. De er gjort fullstendig lik med Kristus i hans død, gravlagt og oppreist sammen med ham her og nå til et nytt liv i kraften av hans oppstandelse. Derfor kan de leve i tillit til at de til sist vil bli ett med ham i en oppstandelse som er lik hans (Rom 6,3-11; Kol 2,13; Kol 3,1; Ef 2,5-6).

20. I en fullstendig dåpsliturgi bør det i det minste følgende ledd finnes: Lesning av skriftavsnitt som omhandler dåpen, påkallelse av Den Hellige Ånd, forsakelse av det onde, en bekjennelse av troen på Kristus og Den Hellige Treenighet, bruk av vann, en erklæring om at de dømte har mottatt en ny identitet som Guds sønner og døtre og at de som kirkens medlemmer er kalt til å være vitner for evangeliet. Noen kirker betrakter ikke

denne kristne innvielsen som fullstendig før de døpte er beseglet med Den Hellige Ånds gave og har mottatt den hellige nattverden.

(Fra Dåp, nattverd og embete. Limadokumentet med forord av Ivar Asheim. Mellomkirkelig Råd 1996, s. 17-18.)

4. Forslaget 2008

Hva har vært innvendingene mot nåværende ordning for dåp (1978) og hva er forventningene til en ny dåpsliturgi? Dette spørsmålet ble besvart slik i saksdokumentet til Kirkerådets møte i september 2008:

Det som for mange har vært mest synlig og derfor har stått fremst i bevisstheten, er nok mangelen på takk.... En savner da muligheten for å gi uttrykk for det helt elementære: takk for barnet / for det nye livet som er skapt. Det leder over til det andre momentet: Et svakt og utilstrekkelig skapelsesperspektiv. I vår tid er det mer nødvendig enn noen gang å fastholde at mennesket er skapt av Gud, til og med skapt i Guds bilde.

Særlig i den første tiden med den nåværende liturgien var det mye uro omkring bønnen ved døpefonten... meningene omkring denne bønnen har aldri falt ordentlig til ro. Det har også vært en god del oppmerksomhet omkring bruken av begrepet Guds barn.

Bortsett fra disse problemstillingene gjør det seg også helt tydelig gjeldende synspunkter og oppfatninger i vår kirke som uthuler eller bevisst bryter med dåpens sakramentale karakter. Selv om man ikke har rom for den radikale frelsesformidlingen i dåpen, fastholdes handlingen som en vakker skikk. Når fokus slik fullstendig flyttes over på takken for det nye livet, får handlingen ensidig karakter av overgangs- eller sosialiseringssrite. Det markeres at et nytt liv er kommet til, en ny person tas opp i familiefelleskapet og samfunnet.

I tillegg til disse spørsmålene er det naturlig å nevne to momenter: Det første er bruken av dåpslys, det vil si å tenne et lys i tilknytning til selve dåpshandlingen og overrekke dette til familien. Det andre momentet er å løfte og holde frem barnet etter dåpen som en tydelig presentasjon.

Disse grunnene gjorde det naturlig å se dåpsliturgien i sammenheng med hele gudstjenestereformen og dens ideer. Arbeidet startet derfor opp i *Nemnd for gudstjenesteliv* (NFG) i 2004, med opprettelse av underutvalg som arbeidet fram forslag til nye liturgier. Underutvalg for dåp (UU3) utarbeidet først hele tre ulike liturgier og sendte disse ut til utprøving i menigheter. Man ønsket at reformarbeidet skulle være åpent og erfaringsbasert og la til rette for at menighetene skulle kunne medvirke til utforming av nye liturgier. Erfaringene fra menighetene lå til grunn for en bearbeiding av de tre framleggene fram mot én liturgi som ble oversendt NFG i juli 2007. NFG behandlet dette forslaget flere ganger, før det ble oversendt til Kirkerådet i februar 2008.

Kirkerådet behandlet framlegget til ny dåpsliturgi tre ganger (se sak KR 14/08, 30/08 og 59/08). I presentasjonen av tredje gangs behandling heter det: *Kirkerådet har allerede to ganger behandlet forslag til ny dåpsliturgi (se sak KR 14/08 og 30/08). Ved begge anledninger fremsatte KR grunnleggende kritikk av det forslaget som var fremlagt. Andre gangs behandling endte med at et flertall i KR ikke ville stille seg bak et vedtak om å sende det foreliggende forslag ut til høring. Medvirkende til dette var også en antakelse om at Bispemøtet uansett ikke ville komme til å klarere at en dåpsliturgi som i det vesentlige lignet det foreliggende forslag, ble fremmet for Kirkemøtet.*

Kirkerådet var tilfreds med:

1. Visjonen fra Underutvalget for dåp (UU 3) og NFG om en dåpsliturgi som ivaretar skapelse, frelse og etterfølgelse og som står i samspill med menneskers livserfaringer.
2. Takken for barnet/det nye livet.
3. Skapelsesdimensjon med alternative formuleringer.
4. Den tredelte strukturen med *mottakelse, dåpshandlingen og livet i dåpen*.

Kirkerådet innvendte at forslaget inneholdt:

1. Et utilstrekkelig uttrykk for dåpens sakramentale karakter, selv om både UU3 og NFG hadde en klar intensjon om å understreke dette.
2. Et uklart forhold mellom dåp og tro.
3. En svekkelse av dåpens eskatologiske side.
4. En uholdbar tilretteleggelse av den vekt opplæringen og forpliktelsen knyttet til dåpen har.
5. Et liturgisk språk som er for kort og knapt.

Det ble så foretatt en lett revidering av NFGs forslag til ny dåpsliturgi som Kirkerådet sendte på høring i september 2008.

Etter utprøving av dåpsliturgiforslaget i menighetene og etter høringen, ble det utarbeidet et utførlig høringssammendrag. Høringen ble i januar 2010 presentert og drøftet i *Høringsutvalg for liturgi*. For å holde progresjonen i den videre saksgang med hele gudstjenestereformen ble dåpsliturgien drøftet i Kirkerådet i mai 2010.

5. Høringen til Forslaget 2008

75 *høringsinstanser og menigheter* gav høringssvar til dåpsliturgien av 2008. Med høringsinstanser menes biskoper og bispedømmeråd, teologiske fakulteter og høyskoler, kristne organisasjoner, kirkelige yrkesorganisasjoner mm. De fleste menighetene i høringen har prøvd liturgien. Enkelte menigheter som har tatt i bruk prøveliturgien for hovedgudstjenesten har vært avvisende til å ta i bruk forslaget til dåpsliturgi. I tillegg har en rekke andre personer sendt inn kommentarer og endringsforslag, og flere har levert fullt utskrevne forslag til ny dåpsliturgi. Til sammen finnes godt over hundre høringssvar. Gjennomgående er prøvemenighetene mer positive enn andre høringsinstanser både når det gjelder dåpsliturgi og hovedgudstjeneste.

Hva i Forslaget 2008 fikk tydeligst støtte i høringssvarene?

A. Styrkingen av skapelsesteologiske motiv.

- Takken for det nye livet/dåpsbarnet. Hele 95,9 % gir støtte til dette.
- At det er tatt inn ulike alternative takkebønner (75 %)
- At skapelsesteologiske motiv er styrket. Hele 94 % gir støtte til dette.

En høringsinstans beskriver denne nyvinning slik:

Sammenliknet med nåværende dåpsliturgi er forslaget en stor nyvinning![...] Forslaget verdsetter barnet og skapelsen. Dette motivet har vært helt fraværende i vår dåpsliturgi, bortsett fra det som generelt sies om skapelse i første trosartikkel. Når dåp og fødsel er så nært knyttet sammen som hos oss, er det utrolig at vi så lenge har kunnet leve med en liturgi som ikke har tematisert skapelsen eller uttrykt takk for barnet. Motivet forsvant ut av vår kirke da skikken med "inngangskonene"¹ ble borte. I bønnen for inngangskonene ble både barnet og fødselen verdsatt (Hamar bispedømme).

Noen høringsinstanser bemerker at de mest brukte dåpsalmene i dag har med takken for livet og for barnet, og at det skapelsesteologiske ligger i den trinitariske dåpsformelen, men ønsker likevel at dette perspektivet skal komme sterkere til uttrykk i liturgien enn i dag. Det vises til Forslagets innledningsord og takkebønn.

Flere høringsinstanser mener imidlertid at skapelsesteologien i forslaget ikke er gjort på en tilfredsstillende måte: Det står i for stor grad som et isolert tema og gjennomsyres ikke hele liturgien, men kun første hoveddel, eller er for konsentrert om dåpsbarnet:

Vi mener det blir viktig å tydeliggjøre at vi ikke bare takker for det enkelte barn, men for det liv Gud i sin nåde har gitt oss, som til syvende og sist sprenger dødens grenser. Det blir viktig å ivareta både det individuelle og det eksistensielle aspektet, og vi mener at det siste kan styrkes [...] Det er avgjørende viktig at takken for det nye livet ikke bare dreier seg om det enkelte barn, men for livet og skaperverket i all dets storhet. Vi vet at det også i blant skjer fødsler som impliserer så store utfordringer at vanskeligheter truer med å overskygge takknemligheten og gleden. Vi ønsker at forslaget inneholder formuleringer som kan åpne for å inkludere disse erfaringene (Praktisk teologisk seminar).

Flere høringsinstanser peker også på at skapelsen er vektlagt på en måte som svekker nyskapelsen/frelsen.

- *I det fremlagte forslaget er det skapelsesteologiske perspektivet beholdt og er trukket sterkere inn i alle tre hoveddeler, og nyskapelsen er tematisert ut fra Romerbrevet, kapittel 8.*

¹ Etter en fødsel skulle kvinnen bli velsignet og rensset av presten før hun igjen fikk trå inn i kirkerommet, skikken gikk ut av bruk i 1920 årene.

B. Den tredelte strukturen i liturgien

Den tredelte strukturen Mottakelse – Dåpshandlingen – Livet i dåpen har fått god oppslutning i høringen (86 %).

I følge høringen er det imidlertid uklart hvordan denne strukturen skal oppfattes. Flere understreker at den ikke er, og heller ikke bør være identisk med en fordeling av de tre trosartiklene. Det må heller ikke oppfattes som at de tre delene er like viktige, ettersom dåpshandlingen er det sentrale. Omtale av innholdet i dåpen må ikke avgrenses til bare del 2. Flere stiller seg også spørrende til plassering av barneevangeliet og fadderformaningene, og ser dette i sammenheng med en uheldig form for tredeling.

Teologisk fakultet spør hva mer denne inndeling skal være enn en teknisk progresjon fra ”innledning” via ”kjernehandling” til ”avslutning”:

Mest nærliggende ville det vel være å tolke den tredelte liturgiske progresjon som svarende til tidsfaser, altså veien til dåp, selve dåpen og veien etter dåpen.[...] Men å kople slike faser til hver sin av troens artikler, er og blir dårlig treenighetsteologi.”

- *I det fremlagte forslaget er den tredelte strukturen, og benevnelsene på de tre delene, beholdt – med den endring at første del er kalt ”Mottakelse til dåp” - og det er forsøkt tydeliggjort at alle tre troens artikler er uttrykt i alle deler av liturgien.*

C. En felles dåpsliturgi for alle aldersgrupper

Høringen gir sterkt støtte til at dåpsliturgien skal være utformet uavhengig av alderen til den døpte (89,3 %). I Forslaget 2008 kommer dette anliggende til uttrykk ved at det er satt inn alternative formuleringer henholdsvis for barn og for eldre barn/unge/voksne.

I Forslaget 2008 var Mark 10,13-16 (ofte kalt ”barneevangeliet”) tenkt lest kun ved dåp av barn, og Gal 3,26-28 leses for eldre barn/unge/voksne. Til dette bemerker IKO:

Det kan være lurt å supplere Mark 10,13-16 ved dåp av ungdom/voksne, etter vår mening bør Mark 10,13-16 alltid leses i forbindelse med dåp. Teksten handler ikke bare om barn, men om alle menneskers forhold til Jesus. Teksten er således like mye rettet inn mot voksne, og bør derfor lyde ved hver dåp.

Dette synspunkt støttes også av Borg biskop, og er videreført i det fremlagte forslaget, hvor Mk 10,13-16 leses ved hver dåp. I tråd med Bispemøtets anbefaling er det også innført 2 alternative tekster ved dåp av *unge og voksne*. I det fremlagte forslaget er plasseringen av denne teksten i dåpens innledningsdel beholdt, altså før dåpsbefalingen (Matt 28) leses, og da ikke utelukkende i skapelsesteologisk forstand, men også relatert til frelsen.

En problemstilling er også hva liturgen sier og gjør når små barn og unge/voksne blir døpt i samme gudstjeneste. Dette er det gitt nærmere anvisninger om i det fremlagte forslaget.

- *I det fremlagte forslaget* er dåpsliturgien videreført som en felles liturgi, uavhengig av alder til dem som skal døpes. Dette prinsippet er også forsøkt styrket på to måter:
 1. Ved at Mark 10,13-16 (kan) leses ved hver dåp, uavhengig av alder. Denne teksten har derfor fått en mer sentral rolle i dåpsliturgien.
 2. Ved at det er satt inn nærmere anvisninger for dåp når små barn og unge/voksne døpes i samme gudstjeneste.

D. Andre sider ved Forslaget som har fått god oppslutning i høringen

I høringen har en rekke andre sider ved Forslaget 2008 fått god støtte:

- A. At korstegnet er beholdt på samme sted som i gjeldende liturgi (97,1 %).
- B. At dåpslys er tatt inn, anvisningene for dette og liturgens ord, Joh 8,12 (62,2 %).
Et knapt flertall i høringen går inn for at bruk av dåpslys ikke bør være en normalordning, men avgjøres innenfor lokal grunnordning (51,4 %).
- C. At fadderformaningene er lagt etter dåpen (73,3 %).

- *I det fremlagte forslaget* er dette videreført.

Hva i Forslaget 2008 fikk sterkest kritikk i høringssvarene?

E. Dåpen som nødvendig til frelse

Den sterkeste kritikken av dåpsliturgien er at den ikke tydeliggjør hvorfor dåpen er *nødvendig*. 70,3 % av alle høringssvarene mener at dette ikke kommer klart fram i Forslaget. Hele 91,2 % av *høringsinstansene* (bispedømmer, fakulteter, organisasjoner mm) mener dette, og også blant prøvemenighetene er kritikken uvanlig sterk (44,1 %). Alle bispedømmene og utdanningsinstitusjonene uttrykker denne kritikken. Dette er en tungtveiende kritikk, ettersom *Den augsburgske bekjennelsen*, et av Den norske kirkes bekjennelsesskrifter, sier ”Om dåpen lærer de (menighetene) at den er nødvendig til frelse...” (CA IX).

Til spørsmålet om dåpsliturgien legger tilstrekkelig vekt på dåpen som *frelsesformidling* er kritikken også tydelig: 63,5 % av alle høringssvarene svarer nei på dette, fordelt slik at hele 82,4 % av høringsinstansene og 41,2 % av prøvemenighetene er kritiske.

Formuleringen i Forslaget 2008 som først og fremst setter ord på det som ofte kalles ”dåpens mørke bakgrunn”, lyder: ”Vi er mennesker *under syndens og dødens vilkår*, men i dåpen forenes vi med den oppstandne Kristus.” På spørsmålet om denne

setningen godt nok ivaretar ”hva frelse i dåpen innebærer”, svarer 63,5 % nei (76,5 % av høringsinstansene og 47,1 % av prøvemenighetene).

Disse prosenttallene får mer mening når noen av høringssvarene gjengis. Mange av disse høringssvarene er knyttet til formuleringen ”Vi er mennesker under syndens og dødens vilkår”. Dette er det tydeligst begrunnede utsagnet i Forslaget 2008 for dåpens *nødvendighet*, fremhever flere.

Forslaget er preget av utilstrekkelig refleksjon over både hva frelsen er, og hva som er frelsens kristologiske grunnlag. Tydeligst er dette i leddet ”Vi er mennesker under syndens og dødens vilkår..” Etter denne beskrivelse av vår ufrelste tilstand sies det her at den frelse som gis i dåpen, er at vi forenes med den oppstandne Kristus. Nå lever vi imidlertid også etter dåpen under syndens og dødens vilkår, og derfor er den motsetning dette utsagnet opererer med, ikke egnet til å oppfange hva som skjer i dåpen. Dertil er det i beste fall en halv sannhet at vi i dåpen forenes med den oppstandne Kristus. Mer grunnleggende er det at vi forenes med den korsfestede Kristus, og at dette er grunnlaget for at vi skal oppstå med ham, og, for den saks skyld, for at vi fortsetter å leve under syndens og dødens vilkår like inntil dåpen fullbyrdes i oppstandelsen på den ytterste dag (Teologisk fakultet).

Dåpens nødvendighet gir seg av menneskets synd og skyld. Den foreslåtte formuleringen av liturgens ord etter lesningen av innstiftelsesordene, at vi ”er mennesker under syndens og dødens vilkår” får ikke klart nok fram at alle mennesker står skyldige for Gud. Det er teologisk viktig å få fram at vi alle både er skapninger og syndere. En bør finne en formulering som sier noe i retning av: ”Vi er skapt av Gud i hans bilde, men vi har vendt oss bort fra ham og er kommet under syndens og dødens makt. I dåpen forener Gud oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus til frelse og nytt liv. På denne måten blir dåpens nødvendighet klart uttrykt, og dåpens innhold formuleres på en måte som svarer til det kristologiske [=læren om Kristus] og soteriologiske [=læren om frelsen] grunnsynet på dåpen (Det teologiske Menighetsfakultet).

Dåpens nødvendighet er nedtonet i forhold til dagens liturgi. Det eneste stedet der en finner dette er i uttrykket ”syndens og dødens vilkår”, en formulering som både er vag og er menighetspedagogisk dårlig [...]. Det synes som det skapelsesteologiske skygger for den nytestamentlige nyskapssteologi (Hamar bispedømme).

Forslaget svarer til mye av det behovet som den gjeldende dåpsliturgien har etterspurt. Et spørsmål er likevel om forslaget fremmer idyllen og tilslører behovet for frelse. [...] Skal vår kirke være tydelig på at dåpen er nødvendig til frelse (CA IX og CA XIII)? I så fall bør det komme tydeligere fram enn forslaget viser. Skal liturgien ta hensyn til dem som av ulike grunner ikke er/blir døpt? (Borg bispedømme).

F. Dåpen som overgang

Flere høringsinstanser og menigheter fremhever at dåpen innebærer en ”dramatisk overgang i teologisk forstand, og at dette ikke kommer godt nok fram i Forslaget 2008. En kan kanskje si at det som er forskjellen mellom å betrakte dåpen som en *velsigneshandling* og som et *sakrament*, er at dåpen, forstått som et sakrament, representerer en *overgang* (latin: *transitio*), fra død til liv og fra mørke til lys. *Velsignelse* er en bekreftelse og styrking av noe som allerede er, mens *sakrament* innebærer en overgang eller brudd: noe nytt blir til som ikke var der før, samtidig som der er en kontinuitet. At dåpen innebærer en overgang etterlyses bl.a. av følgende høringsinstanser:

Jeg savner også dåpens drama. Vi dør med Kristus og oppstår med ham. Det er ikke tydelig at dåpen representerer en dramatisk overgang fra død til liv, og at den er et vendepunkt i den enkeltes liv. Transitio-motivet må styrkes. Dåpen er en overgang fra en tilstand til en annen, fra skapelse til nyskapelse (Nord-Hålogaland biskop).

Det må synliggjøres at dåpen er en overgang i teologisk forstand, ”transitio”,- motivet må ivaretas. Innhold og intensjon må være tydelig i alle ledd og formidles i alle alternativene (Oslo bispedømme).

At det kan være en krevende oppgave å kommunisere denne overgang - og dåpens nødvendighet midt i gleden og festen over et barn som er født og bæres til dåp, gir Agder og Telemark biskop og bispedømmeråd uttrykk for:

Selv om døpefonten ikke er stedet for å forkynne arvesynden så den truer feiring og glede, må vi ikke uttrykke oss slik at vi motsier denne. Vår nåværende liturgi sier: ”Født med menneskeslektens synd og skyld”. Vi frelses ikke fordi vi bare lever i en verden der det finnes synd og død, men fordi vi også er en del av dette selv (Agder og Telemark bispedømme).

Dåpen som overgangen fra en tilstand til en annen kommer til uttrykk på flere steder i det forslaget som er fremlagt på Kirkemøtet:

1. I valget av preposisjonen ”til” i stedet for ”i” i dåpsformuleringen: ”Jeg døper deg ”til” Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn.” Dette har det vært uenighet om i arbeidet fram mot Forslaget 2008, hvor det ble foreslått ”i”. Det greske ordet ”eis” kan bety både ”i” og ”til”. Et flertall av høringsssvarene gikk for ”i”, men de fleste som kommenterer spørsmålet, ønsker å fastholde gjeldende liturgi og bibeloversettelsen, som har ”til”. Kirkerådet og Bispemøtet har gått inn for dette. (Se mer om dette i pkt 8 N)

2. I tilsagnet etter dåpen, hvor både formuleringen ”gjort deg til sitt barn” og ”sin troende menighet” er tatt inn igjen fra gjeldende liturgi. Et flertall av høringsssvarene går inn for å beholde ”gjort deg til sitt barn” og mange argumenterer utførlig for dette. I det økumeniske Lima-dokumentet heter det at det i dåpen bør være en erklæring om at de dømte ”*have acquired a new identity as sons and daughters of God, and as members of the Church.*”

3. I bønnen ved døpefonten, hvor det sies om dåpen: ”der du frir oss fra mørkets makt og gir oss del i din seierrike død og oppstandelse.”

4. Denne overgang kommer også til uttrykk i den innledende formulering ”Gud frelser oss fra synd og skyld, forener oss med Jesus Kristus til et nytt liv og innlemmer oss i sin kristne kirke.

G. Tydelige ord og sammenheng mellom begrepene i liturgien

Gjennom hele høringen etterlyses ”tydelige ord”, ord og begreper som ikke bare henviser til en kunnskap som det forutsettes at man allerede har og som man kan forstå ordene ut ifra, men som uttrykkes i en sammenheng og på en måte som gir en umiddelbar forståelse av hva de betyr. Mange begreper som anvendes om dåpen i Forslaget forekommer også i gjeldende dåpsliturgi fra 1978, men der står de i en annen kontekst og det finnes andre utsagn som gjør dem forståelige. Tydelige ord etterlyses bl.a. i følgende høringsuttalelser:

Formuleringen ”gir oss del i sine gode gaver” – oppleves lite konkret (Luther er i lille katekisme pedagogisk mye mer klar – et eksempel til etterfølgelse: ”Dåpen virker syndenes forlatelse, frelser fra døden og djevelen, og gir evig salighet til alle som tror”) (Tunsberg bispedømme).

”Nådens kilde” er et teologisk dårlig uttrykk. (1) Det gjelder omtalen av dåpsvannet som ”en nådens kilde”. Hva er det? Er det vannet som er kilden til nåden? Er det ikke ordet om Jesu død og oppstandelse som er kilden? Det virker som om denne metaforen om vannet som en nådens kilde løper løpsk med hensyn til teologiske assosiasjoner (Hamar bispedømme).

Frelsesmetaforikken i forslaget er variert, men flere av de anvendte uttrykkene blir nokså frittstående og uten hold i liturgien som helhet. Det gjelder blant annet (den hyppig uttrykte) tanken om dåpen som ”en ny fødsel”, likedan uttrykket ”nådens kilde”, men også de enkeltstående utsagn om renselse (hva i all verden skal en renses fra?) og om inntreden i Guds rike. [...] har vært mer opptatt av å ikke si ”gale” eller støtende ting, enn å si noe riktig og viktig. Prisen er at forslagets dåpsteologi framstår som svært utydelig. Når språket gjennomgående må karakteriseres som en temmelig prosaisk mellomstil, blir helhetsinntrykket nokså matt og profil-løst (Teologisk fakultet).

Ut fra høringen er det grunn til å være nøye med hvilke ord eller metaforer om dåpen som vektlegges, og å la disse komme i en kontekst hvor de blir forståelige og i en naturlig progresjon i dåpsliturgien. Som det er sagt i sitatet ovenfor: hvis man anvender ordet ”renses” om dåpen, men ikke på forhånd har sagt noe som gir hjelp til å forstå hva man renses fra, blir ordet uforståelig, selv om det i seg selv kan sies å være et riktig og viktig ord om dåpen.

Noen høringsinstanser peker på at stedet for å si noe om dåpen som frelseshandling er i dåpsliturgiens *innledningsdel*, sammen med takken for livet (Stavanger bispedømme, Bjørgvin bispedømme m.fl.). Slik kan de ord som etter hvert anvendes i dåpsliturgien

”klinge med” videre. I mange andre kirkers dåpsliturgier sies det tidlig i dåpshandlingen noe utførlig om hva dåpen er og om bakgrunnen for at dåpen er nødvendig til frelse. I den norske dåpsliturgitradisjonen har denne dåpsforklaring vært fordelt på flere steder, slik også i gjeldende dåpsliturgi (1978): Både i innledningsdelen og etter dåpsbefalingen gis det i 1978-liturgien slike forklaringer på dåpens nødvendighet.

Den sterke vekt som skapelsesteologien har hatt i Forslagets innledningsdel, synes å ha tatt bort denne mulighet til å ha en lengre dåpsforklaring i den innledende del, påpeker noen. Setningen i Forslaget 2008 om at ”vi lever under syndens og dødens vilkår” ble derfor lagt i forkant av forsakelse og troen.

For å komme til rette med kritikken i punkt 5 og 6 gikk Kirkerådet inn for å legge en utførlig dåpsforklaring tidlig i liturgien, slik det er gjort i de fleste andre kirker. Bispemøtet forkortet denne forklaringen, men den er fortsatt mer utførlig enn i gjeldende dåpsliturgi.

- *I det fremlagte forslaget er det særlig i den innledende dåpsforklaring forsøkt å forklare dåpen som nødvendig til frelse, men også andre steder.*

H. Sammenhengen mellom dåpen og troen.

I høringen svarte mange høringsinstanser, men færre prøvemenigheter, nei på spørsmålet: ”Uttrykker forslaget på tilstrekkelig måte sammenhengen mellom dåpen og troen?” Noen høringsinstanser etterlyste troen forstått som *tillit til Guds løfte* (lat. *promissio*), slik den lutherske kirke alltid har lagt vekt på. En menighet skrev:

Selv om sammenhengen mellom dåp og tro nevnes flere ganger i liturgien, savner vi et frimodig uttrykk for at troen er en gave som vi kan oppdage og ta imot gjennom dåpen. Vi har opplevd at dåpens sakramentale karakter ikke bare gjelder den som blir døpt, men også kirken som fellesskap. For alle som er til stede blir troen fornyet når vi er vitner til at nye mennesker blir døpt. Denne sammenhengen mellom dåp og tro kunne være uttrykt sterkere i forslaget, ved at den sakramentale glede fikk komme sterkere til uttrykk, for eksempel gjennom menighets svar. Sammenhengen mellom dåp og tro må uansett ikke utformes slik at troen kan oppfattes som noe vi må yte i tillegg til dåpen for å gjøre den gyldig” (Gressvik menighet).

Andre etterlyser generelt en sterkere sammenheng mellom dåpen og troen og viser til (Skriftens og Katekismens ord) om at ”Den som tror og blir døpt, skal bli frelst.” En menighet uttrykker at ”det blir så sterk betoning av foreningen med Kristus i dåpen at hans ord om å ta imot dette i tro, blir satt i skyggen” og etterlyser et sterkere uttrykk for troens nødvendighet (Eide menighet).

En høringsinstans uttrykker at ”det kan virke som at muligheten for å miste troen og sin kristne identitet ikke lenger er en aktuell mulighet ”og etterlyser formuleringer fra gjeldende liturgi som ”tatt deg inn i sin troende menighet”, ”for at han/hun kan bli hos

Kristus når han/hun vokser opp” og ”Han styrke deg med sin nåde til det evige liv” (Den norske kirkes presteforening).

- *I det fremlagte forslaget er troen og sammenhengen mellom troen og dåpen forsøkt styrket på følgende måter:*
- *1. Ved at løftekarakteren ved dåpshandlingen fremheves sterkere ved formuleringen ”etter sitt ord og løfte.”*
- *2. Ved at Matt 28 introduseres som ”Vår Herre Jesu Kristi ord om dåpen og troen”, som fremhever den dobbelte befaling i denne teksten (døp.. og lær dem).*
- *3. Ved en ny formulering før fadderformaning som fremhever alle døptes kall til vitnesbyrd og tjeneste.*
- *4. Ved at formuleringene fra gjeldende liturgi ”tatt deg inn i sin troende menighet” og ”Gud styrke deg med sin nåde til det evige liv” er tatt inn igjen.*

I. Spørsmålet om betydelig bearbeiding og eventuell ny høring

Enkelte menigheter og høringsinstanser spør om et nytt forslag til dåpsliturgi burde sendes ut til ny høring før det vedtas. Mer fremtredende er imidlertid understrekningen av en kritisk bearbeiding av liturgien i lys av høringssvarene.

Det teologiske Menighetsfakultet mener at ”*det må arbeides mer med de teologiske forutsetningene for reformforslagene... vi anbefaler at Forslaget bearbeides på grunnlag av innkomne høringsuttalelser og erfaringer fra prøvemenighetene, for så å gjennomgå en ny og endelig høringsprosess.*”

Møre biskop skriver at ”*sjølv etter endringar som kjem i høyringa, vil dette måtte sendast ut på høyring igjen.*”

NLA skriver:” *Denne må radikalt omarbeidast, dersom den skal stå som eit godt og gyldig uttrykk for evangelisk-luthersk frelseslære og dåpsteologi*”.

Bjørgvin bispedømme skriver: *Den noverande dåpsliturgi er god og det trengst eigentleg ikkje ein heilt ny liturgi, kanskje heller justeringar for å få med skapingsperspektivet og takkebøn for barnet. Forslaget er ikkje betre enn den nåverande og må omarbeidast. Bjørgvin har eit forslag til ei slik omarbeiding av forslaget som vert lagt ved høyringsvaret.*

Andreas Aarflot skriver: *En dåpsliturgi som den Kirkerådet har sendt ut, som underslår dåpens kraft til å rense fra synden, rokker i virkeligheten ved den lutherske lære om rettferdiggjørelsen som en nådeshandling av Gud overfor et menneske som ikke i seg selv har fortjent en slik nåde.*

FBB skriver: *Forslaget svekker vår kirkes bekjennelses tale om arvesynden, jf. CA II, på en slik måte at dette får alvorlige implikasjoner for dåpslæren”. Talen om syndenes forlatelse i dåpen, som er sentral i NT (for eksempel Apg 2,38), er så å si fraværende.*

Når det her konkluderes med at det ikke er påkrevd med en ny høring, er grunnen til dette at høringen har gitt god hjelp til å gjøre nødvendige endringer og at Kirkerådet og Bispemøtet i sak er svært samstemte. Dette vil fremgå av den følgende fremstilling av Bispemøtets behandling i juni og Kirkerådets behandling i september 2010.

6. Kirkerådets forslag til dåpsliturgi av mai 2010

Av de endringer som Kirkerådet i sin første behandling av høringen (mai 2010) gjorde i forhold til Forslaget 2008, kan følgende nevnes:

- Dåpen som formidling av *frelse* og dåpens *nødvendighet* ble forsøkt tydeliggjort, i tråd med en hovedkritikk fra svært mange høringsinstanser.
- Forståelsen av de ulike betegnelser for hva dåpen *gir* ble forsøkt forklart gjennom en mer utførlig åpningsformulering og andre uttrykk som tydeliggjør bakgrunnen for dåpen og hva som skjer i dåpen.
- Forholdet mellom *skapelse* og *frelse* ble vevet sammen gjennom hele liturgien. Dette kom tydeligst fram i del 1. *Mottakelse til dåp*, som ikke kun uttrykker en takk for *livet*, men også for *dåpen*.
- Metaforer og begreper som anvendes på dåpen i de ulike bønner og utsagn ble forsøkt bedre integrert i forhold til hverandre og i det liturgiske handlingsforløpet.
- Joh 3,16 ble innført som avslutning på den innledende dåpsforklaringen og Mark 10,13-16 ble beholdt i mottakelsesdelen. Markusteksten ble gjort til en obligatorisk tekst ved barnedåp, og kan også leses ved dåp av unge/voksne, om man ikke velger en av to andre alternative tekster.
- Anliggendet om at dåpen, uavhengig av alder på den som blir døpt, prinsipielt gir det samme, ble videreført og styrket.
- Sammenhengen mellom dåpen og troen ble styrket bl.a. ved at dåpsbefalingen ble introdusert som ord både om *dåpen* og *troen*.
- Preposisjonen ”i” ble endret til preposisjonen ”til” i formuleringen ”Jeg døper deg *til* Faderens og Sønnens og Den hellige Ånds navn.”
- I tråd med økumeniske anbefalinger om hva enhver dåpsliturgi bør uttrykke (jfr. Limadokumentet) ble det innført et nytt ledd før fadderformaning om det kall og oppdrag alle døde har, og dette ble satt i sammenheng med forløsningen av hele skapelsen.

7. Bispemøtets behandling i juni og Kirkerådets behandling høsten 2010.

Kirkerådets dåpsliturgi av mai 2010 ble oversendt Bispemøtet for læremessig uttalelse. Bispemøtet valgte å bearbeide Kirkerådets forslag som helhet, og gjorde flere steder omfattende endringer. Bispemøtets protokoll fra junimøtet 2010 inneholder derfor en fullstendig utskrevet revidert ordning for dåpsliturgi, hvor forskjellen mellom Kirkerådets mai-forslag og Bispemøtets forslag synliggjøres. Flere steder valgt Bispemøtet å gå tilbake til formuleringer fra gjeldende dåpsliturgi fra 1978.

De fleste av Bispemøtets endringer synes å være av språklig og kommunikasjonsmessig art. En kan også se et ønske om at dåpsliturgien, når den inngår i hovedgudstjenesten, ikke må være for lang og omstendelig. Samtidig ligger det også et ønske om å tydeliggjøre noen læremessige anliggender knyttet til dåpsforståelsen. Dette kommer antakelig først og fremst til uttrykk i den innledende *dåpsforklaringen*, hvor Bispemøtet, med sin kortere tekst, ga et sterkere fokus på at dåpen gir frelse fra *synd og skyld* og fremhevet det lutherske motiv at dåpssakramentet grunner seg i *Guds ord og løfte* (lat. *promissio*). På dette punkt er det altså naturlig å tolke Bispemøtets forslag som et ønske om læremessig tydeliggjøring og konsentrasjon om hva dåpen gir.

Selv om Bispemøtet kom med mange endringsforslag, er det vanskelig å se at de ulike valgene i Kirkerådets (mai 2010) og Bispemøtets dåpsliturgi bunner i en grunnleggende *teologisk* uenighet. Tvert i mot later det til å være bred enighet om dåpsteologien slik den kommer til uttrykk i den fremlagte dåpsliturgi. Likevel var det ulike tanker om hvordan dette skulle uttrykkes.

Da Kirkerådet behandlet dåpsliturgien i september, la Kirkerådet til grunn at det ikke var nødvendig å sende saken tilbake til Bispemøtet for ny læremessig uttalelse (jfr. Regler for saksbehandling av liturgisaker, § 5). Kirkerådet valgte å følge Bispemøtets endringsforslag i stor grad, noe det vil bli nærmere redegjort for i det følgende.

8. Dåpsliturgien – ledd for ledd

I Mottakelse til dåp

A. Rubrikk om dåpssalmens plassering

Bispemøtet foreslo å sette inn aller først en rubrikk om at ”dåpen kan begynne med dåpssalme”, en plassering av dåpssalmen som ikke var antydning i Kirkerådets forslag. Dette ble tatt til følge ved at det i form av en mer generell rubrikk angis at ”Dåpssalmen kan synges her, før skriftlesningen, før forsakelsen og trosbekjennelsen eller som avslutning på dåpshandlingen”. Ettersom BM har gått inn for å plassere dåpshandlingen etter *gloria* i gudstjenestens innledende del, antar en at det vil være mer naturlig å legge dåpssalmen andre steder enn i forkant av dåpshandlingen, slik at også disse mulighetene bør nevnes i rubrikken. Leddet ”dåpssalme” er derfor lagt til slutt

Kirkerådet la inn en mulighet til å inkludere en korsang eller solosang på ett av de angitte stedene ved ta de vedtok tillegget: ”Det kan alternativt fremføres korsang/solosang på disse stedene”. For å få frem at en dåpssalme alltid hører med i dåpsliturgien, kan dette eventuelt tydeliggjøres ved følgende formulering: ”I tillegg kan det på et annet av disse stedene fremføres korsang eller solosang.”

B. Åpningsord

Bispemøtet sluttet seg til Kirkerådets forslag om at dåpshandlingen alltid skal starte med ”I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn”. Da vil det være naturlig at liturgen velger et annet av de alternative åpningsordene ved *gudstjenestens* start.

Bispemøtet gjorde vesentlige endringer og forkortet Kirkerådets forslag til ”mottakelsesord” og ”dåpsforklaring” i innledningsdelen. Her gjengis Kirkerådets opprinnelige forslag (mai 2010) i sin helhet, deretter Bispemøtets forslag og så det fremlagte forslaget:

Kirkerådet liturgiforslag i mai 2010:

ℒ I Faderens og Sønnens og Den hellige Ånds navn.

Ved dåp av barn

Vi skal i dag feire dåp i Guds hus. Med takk og glede tar menigheten imot *barnet/barna* som dere, foreldre og faddere, bringer til Gud i dåpen.

Ved dåp av større barn, unge og voksne

ℒ Vi skal i dag feire dåp i Guds hus. Med takk og glede tar menigheten imot *deg/dere* som er kommet hit for å bli døpt.

ℒ Vi er skapt til å leve i fellesskap med Gud, med hverandre og med alt det skapte. Det er i Gud vi lever, beveger oss og er til. Samtidig tilhører vi en verden underlagt syndens og dødens lov. I dåpen møter Gud oss med kjærighet og nåde. Ved vann og Ånd gir Gud oss del i sin frelse og forener oss med Kristus til nytt liv. For så høyt ... (Joh 3,16).

Bispemøtets liturgiforslag:

ℒ I Faderens og Sønnens og Den hellige Ånds navn.

Ved dåp av barn

Gud har skapt oss til fellesskap med seg. Med takk og glede tar menigheten imot *barnet/barna* som i dag bringes til Guds hus for å bli døpt.

Ved dåp av større barn, unge og voksne

Gud har skapt oss til fellesskap med seg. Med takk og glede tar menigheten imot *deg/dere* som i dag er kommet til Guds hus for å bli døpt.

Dåpen er et hellig mysterium der Gud frelser oss fra synd og skyld, forener oss med Kristus til et nytt liv og innlemmer oss i sin kristne kirke. Etter sitt ord og løfte vil Gud ta imot oss i dåpen. For så høyt...(Joh 3,16)

Det fremlagte liturgiforslaget:

ℒ I Faderens og Sønnens og Den hellige Ånds navn.

Ved dåp av barn

Med takk og glede tar menigheten imot *barnet/barna* som i dag bringes til Guds hus for å bli døpt.

Ved dåp av større barn, unge og voksne

Med takk og glede tar menigheten imot *deg/dere* som i dag er kommet til Guds hus for å bli døpt.

Gud har gitt oss livet og skapt oss til fellesskap med seg. I dåpen frelser Gud oss fra synd og skyld, forener oss med Jesus Kristus til et nytt liv og innlemmer oss i sin kristne kirke. Etter sitt ord og løfte tar Gud imot oss i dåpen. For så høyt ... (Joh 3,16)

1) Bispemøtet fjernet altså åpningsordene i Kirkerådets mai-forslag: "Vi skal feire dåp i Guds hus." Dette kan tolkes som uttrykk for en skepsis overfor formuleringen "feire dåp", som også noen høringsinstanser har hatt teologiske innvendinger mot. Eller det kan handle om en skepsis mot å si med *ord* det som heller skal framgå av selve handlingen og som det kan virke unødvendig eller pedagogiserende å si – eller et generelt ønske om å forkorte forslaget.

Til dette kan en innvende at det å legge til side uttrykket "forrette dåp" etterlater et behov for å finne et annet verb. Det var slik ordet "feire" kom inn. For at alle skal kunne oppfatte at dåpshandlingen begynner, kunne det være grunn til å si: "Vi skal feire dåp i Guds hus."

2) Bispemøtet flyttet de første ordene fra *dåpsforklaringen* ("Gud har skapt oss til fellesskap ...") fram foran setningen om mottakelse av dåpsbarna/dåpskandidatene ("Med takk og glede tar menigheten imot..."). Denne endringen er ikke tatt til følge i det fremlagte forslaget, ut fra ønsket om å skille *mottakelsen* av dåpsbarna fra selve *forklaringen* om hva dåpen gir.

3) Setningen "Med takk og glede tar menigheten imot..." var felles i Kirkerådets mai-forslag og i Bispemøtets forslag, men de inneholdt noe ulike formuleringer: "som i dag bringes" (BM) - "som dere (foreldre og faddere) bringer" (KR). Kirkerådets forslag betonte sterkere foreldrenes og faddernes aktive rolle og at de selv har valgt å la barnet bli døpt. Bispemøtets forslag poengterte ikke dette, var litt kortere og kan hindre en mulig opplevelse av at det skapes et skille mellom "menigheten" og "dere".

Disse hensyn kan veies imot mulige innvendinger mot BMs passivform: at den kan virke mindre personlig eller dialogisk, og kanskje fremmedgjørende. Det er også vanskelig å få en god utforming av denne passivformen i nynorsk målform.

Dessuten foreslo Bispemøtet formuleringen "for å bli døpt" i stedet for "til Gud i dåpen", og dette er tatt til følge i det fremlagte forslaget.

C. Dåpsforklaring.

Kirkerådets forslag av mai 2010 innledet dåpsforklaringen med den utførlige formuleringen "Vi er skapt til å leve i fellesskap med Gud, med hverandre og med alt det skapte". Bispemøtet endret denne til "Gud har skapt oss til fellesskap med seg". Det første forslaget sier noe sammenfattende om menneskets ulike fellesskapsdimensjoner og

betoner en bredere skapelsesteologi. Dette ble i Kirkerådets forslag fulgt opp med en beskrivelse av to ulike dimensjoner ved menneskets relasjon til Gud: "Det er i Gud vi lever, beveger oss og er til. Samtidig tilhører vi en verden underlagt syndens og dødens lov." Dermed ble Guds opprettholdelse av sin skapning og syndefallsdimensjonen uttrykt. Dette forslaget henter opp flere elementer fra Rom 8. Disse formuleringene ble tatt ut i BMs forslag, og dette er videreført i det fremlagte forslaget.

Med Bispemøtets dåpsforklaringstekst ble det gjort en endring av intensjonen i KR's forslag om å legge et bredt grunnlag for dåpsforståelsen i en fyldig innledende dåpsforklaring, slik mange andre kirkesamfunn har gjort. Selv om dåpsforklaringen er fyldigere enn i gjeldende dåpsliturgi, har den færre innholdsmessige momenter enn Kirkerådets forslag av mai 2010 hadde.

En naturlig konsekvens av dette kan være å overveie å styrke dåpsliturgien innholdsmessig andre steder i liturgien. Det kunne ut fra høringen være behov for å uttrykke dåpen som en overgang og befrielse fra død til liv eller fra mørke til lys. En befrielsesbønn har en lang kirkelig tradisjon og er vanlig i våre søsterkirker (Sverige, Finland, Tyskland med mer), oftest i form av en bønn lagt til korstegningen. I det fremlagte forslaget er et slikt befrielsesmotiv lagt til *bønnen ved døpefonten*, hvor det er satt inn som et tredje alternativ, der dåpen beskrives som en befrielse fra mørkets makt.

D. Kommentarer til Bispemøtets forslag til dåpsforklaring

I det fremlagte *endringsforslag* er det gjort følgende overveielser og endringer i BM's forslag:

- 1) Setningen "Gud har skapt oss.." er flyttet tilbake til dåpsforklaringen, ut fra begrunnelsen ovenfor til *pkt C*.
- 2) Det har vært innvendt at setningsleddet "der Gud frelser oss fra synd og skyld" i sin generelle form kan misforstås i individualistisk retning og bli oppfattet som enkeltsynder. Dette kan reise mange spørsmål i forbindelse med dåp av spedbarn. En mulig endring kunne da være å kvalifisere dette nærmere ved å ta inn ordet "*menneskeslektens* (synd og skyld)" og tydeliggjøre det kollektive aspektet ved synden, altså arvesynden eller fellessynden. Når dette ikke er gjort i det fremlagte forslaget, er det ut fra tanken om at det allmenne ved synden og skylden allerede ligger i ordet "oss".
- 3) Setningsleddet "forener oss med Kristus" er tydeliggjort til "forener oss med *Jesus Kristus*", simpelthen fordi det er første gang Kristusbetegnelsen brukes i dåpsliturgien og det kan være et poeng å fastholde identifikasjonen mellom "Jesus fra Nasaret" og den oppstandne og opphøyede Kristus.

E. Kommentarer til de foreslåtte endringene i forslaget til dåpsforklaring

1) Fra Bispemøtets tekst er det tatt inn den teologiske (og lutherske) poengtering av sakramentenes karakter av å være *løfte til oss*. På den ene side virker ikke sakramentene automatisk ved å bli utført av oss. På den annen side skal vi kunne feste lit til hva som

virkelig skjer i dåpen. Begge disse hensyn ivaretas ved formuleringen ”etter sitt ord og løfte”.

Også sammenstillingen av *vannet* og *ordet* som konstituerende for dåpen er viktig i luthersk sakramentsforståelse.

Bispemøtets formulering ”frelser oss fra synd og skyld” ivaretar temaet ”skyld”, som ikke var tematisert i KR's forslag av mai 2010. Det er samtidig verdt å poengtere at ordparet ”synd og skyld” ikke opptrer på en slik måte i Det nye testamente. Nærmest kommer tekster som uttrykker forsoningen i forhold til ”syndens skyld” (Heb 9,28). De tekstene som lå nærmest Bispemøtets ordbruk (Rom 8, 3 og 1 Pet 3,18 - som er en dåpstekst) er endret i Bibelselskapets nye oversettelse av Det nye testamente.

Det er nærliggende å betrakte Bispemøtets formuleringer som viktige læremessige poeng, og de er derfor tatt til følge i det fremlagte forslaget.

2) Bispemøtets formulering ”Dåpen er et hellig mysterium” har vært omdiskutert.

Noen finner at dette er en god og åpnende innledning til de etterfølgende, presise forklaringene om dåpen i BM's forslag. Den uttrykker at vi ikke kan forstå dåpens gave fullt ut, slik man kan gjenkjenne bl.a. i en dåpssalme av Petter Dass: ”Men at Ånden gjør med vann, hemmelig forening, slikt går over all forstand og fornuftens mening” (NoS 612 vers 4). Ordet *mysterium* er dessuten foreslått tatt inn i Ordning for hovedgudstjeneste i forbindelse med nattverden (”Stort er troens mysterium”), og dermed allerede ”introduert” i luthersk liturgi i sammenheng med et sakrament. I 1 Kor 4,1 knyttes også mysterium sammen med forvaltning og tjeneste (”forvaltere av Guds hemmeligheter”), noe som kanskje kan trekke i retning av å knytte dette ordet til sakramentene.

Andre mener at ordet mysterium *ikke* bør brukes om sakramentene, men kun knyttes til de frelseshandlinger som ligger til grunn for sakramentene, som inkarnasjonen, forsoningen, oppstandelsen og Kristi gjenkomst. Når apostelen Paulus bruker dette begrepet i Ef 5,32 (gr. *mysterion*), avgrensers han seg fra å knytte dette til ekteskapet, som han her drøfter, og presiserer at mysteriet er knyttet til ”forholdet mellom Kristus og kirken”.

I Ordning for hovedgudstjeneste er ordet mysterium heller ikke knyttet til sakramentet, men til frelsesmysteriet: ”Stort er troens mysterium. Kristus døde, Kristus stod opp. Kristus skal komme igjen. Deg være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden” (jfr. 1 Tim 3,16). En har også stilt spørsmål ved om formuleringen ”Dåpen er et hellig mysterium” er slitesterk nok og om denne formuleringen, sammen med de presise definisjonene som følger den, er en heldig sammenstilling.

Andre argumenter kan nyansere begge disse hovedsynspunktene. Språklige, retoriske og kommunikasjonsmessige hensyn er viktige i en slik forklarende liturgisk tekst.

I det fremlagte forslaget har Kirkerådet tatt ut Bispemøtets formulering ”Dåpen er et hellig mysterium”.

F. Muligheten for presten til å holde en kort tale etter dåpsforklaringen

Bispemøtet ønsket å fjerne muligheten KR gav forrettende prest til å holde en kort tale etter dåpsforklaringen (”Eventuelt kan det her holdes en kort tale”). BMs vedtak kan ses som uttrykk for ønsket om å beholde en stram regi i dåpsliturgien, når dåp finner sted i hovedgudstjenesten. Et alternativ som Kirkerådet vurderte etter Bispemøtet var å stramme inn den tidligere rubrikken, uten helt å utelukke prestens mulighet til kort å si noen egenformulerte ord her: ”Presten kan her eventuelt si noe kortfattet til den aktuelle dåpshandlingen”.

I det fremlagte forslaget er også denne formuleringen tatt bort.

G. En alternativ tekst til Mk 10 ved dåp av store barn, unge og voksne

Bispemøtet ønsket å ta inn muligheten til å lese en av to alternative tekster (Tit 3,4-7 og Joh 3,1-5) i stedet for Mk 10 (Jesus og barna) ved dåp av *store barn, unge og voksne*. Selv om Mk 10-teksten ikke bare gjelder barn, men alle, uavhengig av alder, fulgte Kirkerådet Bispemøtets forslag om i tillegg å ta inn to alternative tekster (Tit 3,4-7 og Joh 3,1-5) ved dåp av store barn, unge og voksne.

H. Takkebønner

I *takkebønnene* ønsket Bispemøtet å ta ut muligheten til å nevne dåpsbarnas eller dåpskandidatens navn. Argumentet for dette må være av dramaturgisk art da liturg rett etter spør etter barnets navn. Å spørre om dette når liturg rett i forkant har brukt barnets navn i bønnen kan forstås som forstyrrende i forhold til dramaturgiske oppbygging til det som skjer ved døpefonten. Kirkerådet argumenterte med at bruken av navn i liturgien skaper nærhet til barnet og familien. Bispemøtets forslag er *ikke* tatt til følge i det fremlagte forslag.

Bispemøtet endret det tidligere forslaget om å gi anledning til å utforme lokal *takkebønn*, slik det var i Forslaget 2008. I høringen om Forslaget av 2008 var det enkelte høringsinstanser som frarådet denne mulighet, eller foreslo å lage en felles mal for utformingen av en slik bønn, men ingen sterk og utbredt motstand. Muligheten til lokalt utformede bønner hadde sammenheng med gudstjenestereformens vektlegging av stedegenhet, involvering og fleksibilitet. Kirkerådet hadde i forslaget til Alminnelige bestemmelser for hovedgudstjenesten lagt inn en bestemmelse om at ”Lokalt utformet takkebønn for dåpsbarn, samlingsbønn og syndsbejelse som skal brukes *regelmessig* i gudstjenesten, skal sendes via prosten til biskopen, som tilsynsmyndighet” (C 3).

I det fremlagte forslaget fremgår det at en lokalt formulert takkebønn ikke er å oppfatte som et tredje alternativ på linje med de to foreslåtte takkebønnene, men at det ved *særskilte anledninger* likevel skal være mulig med en lokalt utformet takkebønn for dåpsbarnet/dåpskandidaten. Dette er da takkebønner som det *ikke* vil være meningsfullt å gjenta regelmessig. Bestemmelsen i det tidligere forslaget til Alminnelige bestemmelser vedrørende biskopens godkjenning av slike gjentatte bønner finnes derfor ikke i det

fremlagte forslaget til Alminnelige bestemmelser. Mønsteret for utforming av en slik særskilt takkebønn vil bli tatt inn i Veiledningen til Ordning for hovedgudstjeneste.

I det fremlagte forslaget er det derfor angitt følgende rubrikk:

”Ved særskilte anledninger kan det utformes en egenformulert takkebønn. Se Veiledning, s. 000.”

I. Dåpsbefalingen

Det har vært ført samtaler med Det Norske Bibelselskap om å ta inn igjen ordet ”ut” i dåpsbefalingsteksten i den nye bibeloversettelsen, altså ”gå derfor *ut* og gjør alle folkeslag til mine disipler”. Både innholdsmessige og språklige grunner kan tale for dette. I det fremlagte forslaget er ordet ”ut” beholdt på dette sted.

II. Dåpen

J. Bønn ved døpefonten

Bispemøtet gjorde en rekke endringer i bønnene ved døpefonten. Disse endringene er i hovedsak tatt til følge.

I tillegg er det i det fremlagte forslaget lagt til et tredje alternativ, som har mye felles med den første bønningen, men som uttrykker dåpen som befrielse fra mørkets makt. Med dette styrkes forståelsen av dåpen som en *overgang* (transitio-motivet), som høringen etterlyste.

K. Den kristne forsakelse og tro

Bispemøtet ønsket å ta inn igjen ”forsakelse” i spørsmålet til foreldre og faddere. Dette bekrefter og viderefører formuleringen som KR's forslag har i oppfordringen til sammen å ”bekjenne forsakelsen og troen, som vi døper våre barn til.” KR- forslaget gjentok ikke ordet "forsakelse" i spørsmålet til foreldre og faddere.

Kirkerådet sluttet seg til Bispemøtet på dette punkt og skjerpet det ytterligere ved at det også ved dåp av store barn, unge og voksne skal spørres om de vil bli døpt... og leve i den kristne *forsakelse* og tro.

L. Bønn før korstegningen

I forbindelse med korstegningen har både KR's og BM's tekst beholdt den gamle formuleringen i dåpsliturgien, hentet fra Salme 121,8. Den har fulgt ulike dåpsliturgier opp gjennom historien og vært brukt i Norge siden reformasjonstiden: ”Gud bevare din utgang og din inngang fra nå og til evig tid” (Salme 121,8) . Opprinnelig var dette knyttet til utgangen og inngangen av templet, og gjelder fortsatt som et ord om utgang og inngang i Guds hus. Dessuten et dette et bilde på vår utgang og inngang i ulike livssammenhenger, også vår utgang og inngang av livet. Rekkefølgen med først utgang og deretter inngang kan uttrykke det kristne håpet om evig liv.

Noen høringsinstanser ønsket å legge en tydeliggjøring av frelsen i dåpen til dette leddet, og beskriver dette som ”befrielsesbønn og korstegning”, som ville kommunisere med den

uro foreldrene kjenner for barnet sitt. I det fremlagte forslaget er dette befrielsesmotivet lagt til bønnen ved døpefonten (jfr. Pkt C).

I det fremlagte forslaget er bønnen ved korstegningen identisk med gjeldende liturgi.

M. Korsets tegn

Underveis i prosessen har det vært diskutert om en burde styrke korstegningen ved å ta opp igjen den dåpsskikk som har vært i bruk i Den norske kirke helt siden reformasjonen og enda tidligere (fra 1100-tallet), inntil 1977-liturgien endret dette. Det er å tegne korsets tegn både på pannen og på brystet, som uttrykk for henholdsvis sinn/tanke og hjerte/følelse/vilje. I middelalderen ble korset også tegnet på munn, hender og føtter.

Noen høringsinstanser ville ha tilbake to korstegn, og ytrer seg om dette uten at dette spørsmålet var tematisert i høringsbrevet. Å synliggjøre et slikt *kroppslig* aspekt i forbindelse med selve dåpshandlingen behøver ikke betraktes utelukkende som en gammel tradisjon, men kan også argumenteres for ut fra nyere tids mentalitet og tenkemåte.

I det fremlagte forslaget er det ikke foreslått å endre dette.

N. Jeg døper deg "til"

I Forslaget 2008 var preposisjonen "til" endret til "i" i dåpsformularet. Kirkerådet endret dette til preposisjonen "til", slik det også er i gjeldende liturgi, og Bispemøtet støttet dette. Det har også ved denne revisjonen av dåpsliturgien vært en debatt om dette spørsmålet. Kort sagt kan en si at preposisjonen "i" uttrykker fullmakten til å døpe (i kraft av, på fullmakt fra), mens preposisjonen "til" uttrykker *overgang* med hensyn til tilhørighet, eller fra et makt- eller innflytelsesområde til et annet.

Preposisjonen "i" er den økumenisk mest brukte, og har en lang kirkelig tradisjon som går tilbake til den latinske bibeloversettelsen *Vulgata*. Den greske preposisjonen *eis* kan bety både "i" og "til" og i den norske bibeloversettelsen oversettes preposisjonen både med *i* og *til*.

I sammenheng med *dåpen* er det imidlertid mye som taler for å bruke preposisjonen *til*. Hos apostelen Paulus synes denne mening å være en fast vending, noe man kan se i diskusjonen han har i 1 Kor 1,13-15: "Eller ble dere døpt til Paulus' navn?"; "...ingen skal si at dere ble døpt til Paulus' navn" (– og altså ikke til Kristi navn.) Den samme type formulering bruker han i om talen av Israel i ørkenen, hvor "Alle ble døpt til Moses i skyen og i havet" (1 Kor 10,2). Denne bruk av preposisjonen *eis* bør derfor i forbindelse med dåpen oversettes med *til*, noe også Bibelselskapet har valgt. Dermed uttrykker dåpen en ny tilhørighet med Kristus.

I det fremlagte forslaget har Kirkerådet og Bispemøtet derfor gått inn for å beholde preposisjonen fra gjeldende dåpsliturgi, altså "til".

O. Dette er NN, som er døpt inn i Kristi kirke og vår menighet

Bispemøtet ønsker å erstatte Kirkerådets formulering ”Dette er *NN*, som er døpt inn i Kristi kirke og vår menighet” med formuleringen ”Dette er *NN*, vår søster/bror i Kristus”, en formulering som også er tatt i bruk i mange menigheter.

Kirkerådet opprettholdt imidlertid sitt ønske om formulering i det fremlagte forslaget.

I presentasjonen av dåpsbarna/dåpskandidatene umiddelbart etter selve dåpen, er det ikke angitt nærmere om hvordan disse skal presenteres. I mange menigheter løftes dåpsbarna opp. I Forslaget 2008 stod det at ”Den som bærer barnet, eller liturgen holder fram barnet”. Etter formuleringen ”Dette er *NN* som i dag er tatt inn i Guds kirke. La oss ta vel imot henne/ham i vårt fellesskap”, stod det følgende rubrikk: ”*Menigheten kan her gi sin respons*”.

En slik nærmere bestemmelse om å holde fram barnet, og/eller å gi respons, er ikke tatt inn i det fremlagte forslaget. I veiledningen kan det drøftes nærmere hvordan presentasjonen kan skje.

III. Livet i dåpen

P. Kjære menighet...

Denne henvendelsen til hele menigheten er ny i forhold til gjeldende liturgi, og ivaretar noe som bl.a. Limadokumentet har understreket. Den er ment å gi en dåpspåminnelse og en bekreftelse av det kall og oppdrag alle dømte er gitt i Guds verdensvide kirke. Perspektivet utvides ytterligere ved henvisningen til hele skaperverkets forløsning, slik vi finner det i Paulus brev til Romerne, kapittel 8. Dåpens håpsdimensjon kommer her til uttrykk og det knyttes en forbindelse mellom vår dåp og Guds nyskapelse.

Q. Vil foreldre og faddere reise seg.

Fadderformaning er bare noe justert i forhold til gjeldende dåpsliturgi. Formaning starter med oppfordringen til å ”*vise omsorg for henne/ham/dem*” I stedet for formuleringen ”bruke Guds ord og Herrens nattverd” heter det ”bruke Guds ord og delta i den hellige nattverd”, og målsetningen uttrykkes som ”Så *hun/han/de* kan leve og vokse i den kristne tro”.

Forskjellen mellom formaning til faddere for barn og for store barn/unge/voksne er at man kun i første tilfelle skal ”lære dem selv å be”.

Etter mye diskusjon tidligere i prosessen om hvordan formaning skal uttrykkes, står Kirkerådet og Bispemøtet samlet bak de formuleringene som gis i det fremlagte forslaget.

9. Økonomiske og administrative konsekvenser

Det vises her til en samlet fremstilling av gudstjenestereformens økonomiske og administrative bestemmelser, som finnes i Saksfremstilling om *Alminnelige bestemmelser*

for hovedgudstjensten. Nytt med denne dåpsliturgien er innføringen av dåpslys, en skikk som allerede har vunnet stor utbredelse i menighetene etter at det ble åpnet en mulighet for dåpslys gjennom Liturgiske forsøkssaker fra 1995.